

**AŞIQ ƏHMƏDİN YARADICILIĞINDA AŞIQ ƏLƏSGƏR
MÖVZUSU**
**ASHUG ALASGAR'S THEME IN THE WORKS OF ASHYG
AHMED**
ТЕМА АШЫГ АЛЕСКЕР В ТВОРЧЕСТВЕ АШЫГА АХМЕДА

Yaqut BAHADURQIZI

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

AMEA Ədəbiyyat Muzeyi Aran şöbəsinin müdiri

Summary

The article explored the theme of Ashug Alasgar in the work of one of the prominent representatives of the Azerbaijani Ashig art, Ashug Ahmed. According to observations on the work of Ashug Ahmed, it turned out that he was especially attentive to the tradition and masters and allocated them a place in his work. Ashug Ahmed considered Ashug Alasgar his teacher and took advantage of his influence. Also, Ashug Ahmed played a special role to popularize Ashug Alasgar's poem in the Shirvan environment. Ashug Ahmed answered the questions of Ashug Alasgar in adversarial poems - "gyfylband". As a result of the research, it turned out that Ashug Ahmed regularly strove to revive the Ashug tradition.

Key words: Azerbaijan, ashug, saz, Ahmed, Alasgar, creativity

Резюме

В статье была исследована тема Ашыг Алескера в творчестве одним из видных представителей азербайджанского ашыгского искусства, Ашыга Ахмеда. По наблюдениям на творчестве Ашыга Ахмеда выяснилось, что он с особой внимательностью относился к традиции и мастерам и выделил им место в своем творчестве. Ашыг Ахмед считал Ашыг Алескера своим учителем и воспользовался с его влиянием. Так же, Ашыг Ахмед сыграл специальную роль для популяризации стихотворения Ашыга Алескера в Ширванской среде. Ашыг Ахмед ответил на вопросы Ашыга Алескера в стихотворениях состязательного типа – «гыфылбэнд». В результате исследования выяснилось, что Ашыг Ахмед регулярно стремился для оживления ашыгской традиции.

Ключевые слова: Азербайджан, ашыг, saz, Ахмед, Алескер, творчество

Azərbaycan aşıq sənətinin görkəmli nümayəndələrindən biri olan Aşıq Əhməd Şirvan aşıq mühitinin ustad sənətkarı kimi uzun illər aşıqlıq fəaliyyəti göstərmişdir. Aşığın sənət irsi iştirak etdiyi yüzlərlə el məclislərində, xalq mərasimlərində ifa etdiyi musiqi və sözlə, saz və avazla insanların yaddaşında, könül dünyasında yaşamaqdadır.

Aşıq Əhmədin yaradıcılığı ilə bağlı tədqiqatlardan məlumdur ki, aşığın müxtəlif janrlarda yazdığı və ya bədahətən söylədiyi 2000-dən

çox şeiri vardır. Aşıq Əhməd Şirvan mühitinin auditoriyasına uyğun və çox sevilərək dinlənən 20-dək dastan da yaratmışdır. Bunlar müxtəlif həcmli epik nümunələrdir. Aşığın yaradıcılıq irsi hələ tam şəkildə nəşr edilməmişdir. Bununla yanaşı aşığın yaradıcılığının müəyyən bir hissəsi onun “Sazımın telləri” (1965), “Əllərin yorulmasın” (1980), “İtən sazım” (1995), “Xoş gəlmisən Kürdəmirə, rəhbərim!” (1998), “Dastanlar” (2004) kitablarında nəşr olunmuşdur (1; 2; 3; 4; 5).

Aşıq Əhməd Azərbaycan aşıqlıq ənənəsinə sıx bağlı bir sənətkar olmuşdur. Onun yaradıcılığı Azərbaycan aşıq sənətinin ən kamil ənənələrini özündə birləşdirir. Bu baxımdan aşıq klassik aşıq poeziyasına bağlılığını qoruyub. Aşıq Əhməd iştirak etdiyi el məclislərində iştirak edənlər onun ifasında Azərbaycan aşıq sənətinin klassik nümayəndələrinin sözlərinin yüksək peşəkarlıq və özünəməxsus ifa tərzini oxunduğunu dinləyiblər. Aşıq Qurbani, Xəstə Qasım, Tufarqanlı Abbas, Aşıq Ələsgər, Aşıq Mirzə Bilal kimi ustad sənətkarların sözləri Aşıq Əhmədin repertuarının aktiv hissəsində olub, onun ifasında mütəmadi olaraq səslənib.

Ənənəyə bağlılıq Aşıq Əhmədin bir çox musiqi və mahnılarını xalq arasında populyarlaşdırıb. Aşığın ifasında bir sıra gözəlləmələr – “Bir salam verək”, “Muğanlı qız, Şirvana gəl”, “Yox-yox”, şəşəngi – “Düzməyə gəlsin”, şikəstə – “Dur gedək”, “Məni” və s. nümunələr xalq tərəfindən sevilir və aktiv ifa dövrüyyəsində qalır (5). Aşığın özündən başqa onun sözlərini və ifa tərzini Aşıq Teyfur, Aşıq Məmmədəğa, Əvəzخان Xankişiyev, Aşıq Şərbət, Aşıq Yanvar, Rəhilə Həsənova, Eynulla Cəbrayilov, Sabir Mirzəyev, Şahnaz Haşimova, Aşıq Ağamurad, Solmaz Kosayeva, Aşıq Fərhad, Aşıq Əhliman, Aşıq Rza və başqa bir çox aşıq və müğənnilər el şənliklərində böyük şövlə ifa ediblər. Bu sənətkarların bir hissəsi artıq həyatda yoxdur, amma ifa edilən mahnılar və musiqilər öz ənənəvi üslubunda yaşamağa davam edir, onların yeni ifaçıları meydana gəlir.

Aşığın sözlərinin və ifa tərzinin geniş pərəstişkarları vardır. Bu da imkan verib ki, aşıq ənənəni xalq içərisində daha geniş şəkildə yaysın, təbliğ etsin.

Aşıq Əhmədin yaradıcılığı Azərbaycan aşıq sənətinin müəyyən bir dövrünün reallığını özündə əks etdirməklə yanaşı Şirvan aşıq mühitini də özündə dolğun şəkildə ehtiva etməkdədir. Aşıq Mirzə Bilal, Aşıq Şakir və Aşıq Əhməd kimi aşıqlar Şirvan mühitinin ən görkəmli sənətkarlarıdır. Bunların içərisində Aşıq Əhməd şeir yaradıcılığı baxımdan xüsusilə seçilir. Aşıq Əhməd Azərbaycan söz sənətinin görkəmli nümayəndələri ilə bu və ya digər şəkildə əlaqəli olmuşdur. Bəzi sənətkarlarla yaradıcılıq əlaqəsində olmuş, bəziləri ilə birbaşa ünsiyyət

imkanı olmuşdur. Aşıq Əhməd Şirvan aşiq mühitini ləyaqətlə təmsil etmiş və onun zəngin ənənələrini yaşatmışdır:

Kim deyir Şirvanda sənətkar azdır,
Sənətkar oylağı Şirvan deyilmi?
Xəqaninin, Seyid Əzimin, Sabirin,
Bəs, ana torpağı Şirvan deyilmi?

Aşıq Əhməd Azərbaycan aşiq sənətinin ustad simalarının yaradıcılığını dərindən öyrənmişdir. Bu ustadların arasında Aşıq Ələsgərin xüsusi yeri vardır.

Aşıq olub tərki-vətən olanın,
Əzəl başdan pürkəməli gərəkdir.
Oturub-duranda ədəbin bilə,
Mərifət elmindən hali gərəkdir.

Aşıq Ələsgərin bu şeiri Aşıq Əhmədin sənət yolundakı aşiq xarakterinin müəyyənlişməsində mühüm rol oynamışdır. Aşıq sağlığında bunu öz dili ilə ifadə etmişdir. Ayrıca olaraq, Aşıq Ələsgərin sözlərinin Şirvan mühitində populyarlaşmasında Aşıq Əhmədin ifasının önəmli rolu olmuşdur.

Aşıq Əhmədin Azərbaycan aşiq ənənəsində şəxsiyyətinə və sənətinə çox hörmətlə yanaşdığı ustad sənətkarlardan biri olan Aşıq Ələsgər yaradıcılığına ardıcıl olaraq müraciət etmişdir. Azərbaycan aşıqlıq ənənəsinin inkişafında Aşıq Ələsgərin böyük rolu olduğunu dərindən bilən Aşıq Əhməd sənətin tələblərini Ələsgərin nümunəsində mənimsəmişdir. Beləliklə, hər iki sənətkar bu sənətin böyük ustadları kimi sənət tarixində öz layiqli yerlərini tuturlar. Aşıq Əhməd ənənəyə bağlı sənətkar kimi ustadlarla sənət əlaqələrini daim aktiv şəkildə saxlayıb. Aşıq Əhməd Aşıq Ələsgər irsini dərindən öyrənib və sənətin Ələsgərlə gələn incəliklərinə yiyələnib. Aşıq Əhməd Qurbani kimi, Xəstə Qasım kimi, Abbas Tufarqanlı kimi Aşıq Ələsgəri də özünün mənəvi ustadı sayıb və böyük sevgi ilə onun yaradıcılığına müraciət edib. Ona görə də Aşıq Əhmədin yaradıcılığında Aşıq Ələsgər mövzusu geniş yer tutur. Bu, həm Aşıq Ələsgərin sözlərinin Şirvan aşiq mühitində aktiv ifa prosesinə daxil edilməsində, həm də onun ənənəvi aşıqlıq kriteriyalarının yaşadılmasında özünü göstərir. Şirvan aşiq mühitinin ustad sənətkarının ifasında Aşıq Ələsgər bu auditoriyada sevdilib. Çünki aşiq şeirindəki sözün hikməti ilə yanaşı onun müəyyən mühitlərdə sevilməsi üçün yerli ifa tərzində əhəmiyyətli rol oynayır. Aşıq Əhməd Aşıq Ələsgərin sözlərini Şirvan aşiq mühitində populyarlaşdırıb və sevdiren bir sənətkardır.

Aşıq Əhmədin yaradıcılığında Aşıq Ələsgər mövzusunə daxil olan bir sıra məsələlər vardır. Bunların içərisində sənət və yaradıcılıq əlaqələri də müəyyən yer tutur. Aşıq Əhməd Aşıq Ələsgər yaradıcılığına təkcə onun sözlərini özünün ifa repertuarına daxil etmək üçün müraciət etmir. O, eyni zamanda Aşıq Ələsgərin sözlərinə münasibət bildirir. Aşıqlıq ənənəsində ustad aşıqlar özlərindən sonra bağlamalar, qıfıləndlər qoyub gedirlər. Bunları özlərindən sonra gələn sənətkarlar açır və ya açmağa çalışır. Aşıq Ələsgərin də belə qıfıləndləri vardır. Aşıq Əhməd bu sahədə də Ələsgər irsinə müraciət edib, onun qıfıləndlərini açıb. Aşıq Əhməd bunları Aşıq Ələsgərlə deyişmələr şəklində öz yaradıcılıq irsinə daxil edib. Ələsgər irsi ilə belə yaradıcılıq münasibəti və ənənənin davam etdirilməsi bu sənətin vahid bir mədəniyyət nümunəsini olduğunu bir daha göstərməkdədir.

Bir ustadın bağladığını digər bir ustad açır və beləliklə sənətdə ənənə və varislik davam edir. Azərbaycan aşıqlığının çox önəmli bir ənənə hadisəsi olan ustalara münasibət, hörmət və ehtiram bu sənətin də əsas prinsiplərindən biri kimi Aşıq Əhmədin Aşıq Ələsgərin zəngin və çox dəyərli irsinə münasibətində özünü göstərməkdədir.

Aşıq Əhmədin yaradıcılığı Azərbaycan aşıq sənətinin müəyyən bir dövrünün reallığını özündə əks etdirməklə yanaşı Şirvan aşıq mühitini də özündə dolğun şəkildə ehtiva etməkdədir. Aşıq Mirzə Bilal, Aşıq Şakir və Aşıq Əhməd kimi aşıqlar Şirvan mühitinin ən görkəmli sənətkarlarıdır. Bunların içərisində Aşıq Əhməd şeir yaradıcılığı baxımından xüsusilə seçilir. Aşıq Əhməd Azərbaycan söz sənətinin görkəmli nümayəndələri ilə bu və ya digər şəkildə əlaqəli olmuşdur. Bəzi sənətkarlarla yaradıcılıq əlaqəsində olmuş, bəziləri ilə birbaşa ünsiyyət imkanı olmuşdur. Aşıq Əhməd Şirvan aşıq mühitini ləyaqətlə təmsil etmiş və onun zəngin ənənələrini yaşatmışdır.

Aşıq Əhmədin yaradıcılığında Aşıq Ələsgər mövzusu önəmli bir mövzu kimi yer tutur. Bu mövzu Aşıq Ələsgər şəxsiyyətinin böyüklüyü və sənətinin zənginliyi ilə şərtlənməkdədir. Aşıq Əhmədin böyük diqqət və yüksək hörmətlə Aşıq Ələsgər irsinə göstərdiyi münasibət Azərbaycan aşıq sənətinin müxtəlif mühitlərinin vahid bir ənənədən gəldiyini və müxtəlifliyin sənətdə zənginlik və dəyər yaratdığını göstərməkdədir.

QAYNAQLAR

1. Aşıq Əhməd. Sazımın Telləri. Bakı: Yazıçı, 1965
2. Aşıq Əhməd. Əlləriniz yorulmasın. Bakı: Yazıçı, 1980
3. Aşıq Əhməd. İtən sazım. Bakı: Şur, 1995
4. Aşıq Əhməd. Xoş gəlmisən Kürdəmirə, rəhbərim. Bakı: Şirvanəşr, 1998
5. Bahadurqızı Y. Vurğunam nəğməyə, saza. Bakı: Çayıoğlu, 2000